

C
1061
Biblioteka Główna
Technika Warszawska

KOMISJA WYDAWNICZA
TOW. BRATNIEJ POMOCY STUDENTÓW POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Prof. Dr. Inż. LEON STANIEWICZ

TEORJA PRĄDÓW ZMIENNYCH

Uzupełnienie do cz. I:

Sztuczne linje elektryczne, Linje
łańcuchowe, Filtry elektryczne

Nr Wyd. 216.

WARSZAWA — 1929

C
1061
Biblioteka Główna
Technika Warszawska

KOMISJA WYDAWNICZA
TOW. BRATNIEJ POMOCY STUDENTÓW POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Prof. Dr. Inż. LEON STANIEWICZ

TEORIA PRĄDÓW ZMIENNYCH

Uzupełnienie do cz. I:

Sztuczne linje elektryczne, Linje
łańcuchowe, Filtry elektryczne

Nr Wyd. 216.

WARSZAWA — 1929

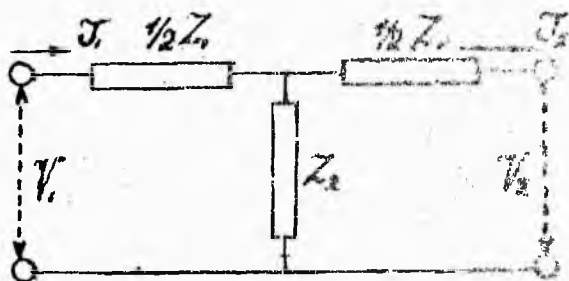

SZTUCZNE LINJE ELEKTRYCZNE.

§ 1. Układy, zastępujące długą linię.

Wzory dla napięć i prądów w długich liniach jednorodnych /z równomiernie rozłożonymi stałami/, jak to już stwierdziliśmy, są identyczne ze wzorami, które otrzymaliśmy dla obrotu symetrycznego /T.P.Z. I. ^{x/} str.121 wzory /83/ i /84/, oraz str.133 wzory /23/ i /24//; z tego wynika, że gdy chodzi nam wyłącznie o ustalenie zależności napięć i prądów w dwóch dowolnych punktach linii np. na początku i na końcu, możemy zastąpić taką linię lub jej odcinek przez odpowiedni układ, zawierający trzy oporności pozorne, z których dwie są sobie równe.

Rozpatrzmy taki zastępczy układ /rys.1/.

rys.1.

Oporności pozorne Z_1 i Z_2 muszą być tak dobrane, aby zarówno w stanie jałowym jak i w stanie zwarcia zależność pomiędzy

x/ Prof. dr. inż. L. Staniewicz. Teoria Prądów Zmiennych cz.I. Wyd. 2-gie, Warszawa, 1927.

napięciami i prądami na początku i na końcu była taka sama, jak w rzeczywistej linji. Ze schematu wynika, że

$$\left. \begin{aligned} \hat{V}_1 - \hat{V}_2 &= \frac{1}{2} \hat{L}_1 (\hat{J}_1 + \hat{J}_2) \\ \hat{J}_1 - \hat{J}_2 &= \frac{1}{2} \hat{L}_2 (\hat{V}_1 - \frac{1}{2} \hat{L}_1 \hat{J}_1) \end{aligned} \right\} /1/$$

Dla stanu jałowego, gdy napięcie w końcu ma wartość $\hat{V}_2$, zaś na początku napięcie i prąd wynoszą $\hat{V}_{10}$ i $\hat{J}_{10}$, otrzymamy, zakładając $\hat{J}_2 = 0$

$$\left. \begin{aligned} \hat{V}_{10} - \hat{V}_2 &= \frac{1}{2} \hat{J}_{10} \hat{L}_1 \\ \hat{J}_{10} &= \frac{1}{2} \hat{L}_2 (\hat{V}_{10} - \frac{1}{2} \hat{L}_1 \hat{J}_{10}) \end{aligned} \right\} /2/$$

Rugując z tych dwóch równań $\hat{J}_{10}$, będziemy mieli:

$$\frac{\hat{V}_{10}}{\hat{V}_2} = 1 + \frac{\hat{L}_1}{2 \hat{L}_2} \quad /3/$$

zaś z drugiego z równań /2/ znajdziemy

$$\frac{\hat{V}_{10}}{\hat{J}_{10}} = \frac{1}{2} \hat{L}_1 + \hat{L}_2 \quad /4/$$

Dla stanu zwarcia, gdy prąd w końcu wynosi $\hat{J}_2$, zaś na początku napięcie i prąd mają wartości $\hat{V}_{1z}$ i $\hat{J}_{1z}$, otrzymamy, zakładając we wzorach /1/ $\hat{V}_2 = 0$,

$$\left. \begin{aligned} \hat{V}_{1z} &= \frac{1}{2} \hat{L}_1 (\hat{J}_{1z} + \hat{J}_2) \\ \hat{J}_{1z} - \hat{J}_2 &= \frac{1}{2} \hat{L}_2 (\hat{V}_{1z} - \frac{1}{2} \hat{L}_1 \hat{J}_{1z}) \end{aligned} \right\}$$

skąd po wyrugowaniu $\hat{V}_{12}$,

$$\frac{\hat{J}_{12}}{\hat{J}_2} = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} \quad /5/$$

Dla linii jednorodnej stosunki napięć i prądów w stanie jałowym i w stanie zwarcia, objęte wzorami /3/ i /5/, stanowią t.zw. współczynnik linjowy $\hat{S}$ /T.P.Z. I. str.116/, oznaczający w skróceniu *cos.hip.kl*, który może być obliczony na podstawie oporności pozornych linii $\hat{Z}_0$ i $\hat{Z}_x$ w stanie jałowym i w stanie zwarcia /str.120 i 121/; te ostatnie wielkości łatwo znów możemy znaleźć, gdy są wiadome stałe linje.

Co się tyczy wzoru /4/, to stanowi on oporność pozorną linii w stanie jałowym; możemy więc napisać

$$1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = \hat{S} \quad /6/$$

oraz

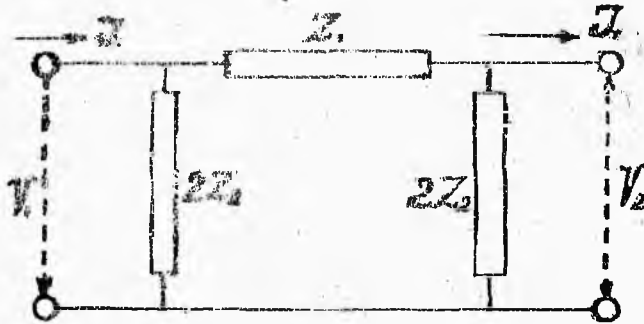
$$\frac{\hat{Z}_1}{2} + \hat{Z}_2 = \hat{Z}_0$$

skąd

$$\frac{1}{2} \hat{Z}_1 = \frac{(\hat{S}-1)\hat{Z}_0}{\hat{S}}$$
$$\hat{Z}_2 = \frac{\hat{Z}_0}{\hat{S}}$$

według tych wzorów obliczamy $\hat{Z}_1$ oraz $\hat{Z}_2$ dla układu, zastępującego rozpatrywaną długą linję.

Możemy otrzymać układ zastępczy jeszcze w inny sposób, mianowicie łącząc trzy oporności pozorne tak, że dwie równe sobie włączone są równolegle na początku i w końcu między zaciskami źródła i odbiornika / rys. 2/.

rys. 2.

W tym przypadku:

$$\left. \begin{aligned} \hat{V}_1 - \hat{V}_2 &= \hat{Z}_1 \left(\hat{J}_1 - \frac{1}{2\hat{Z}_2} \hat{V}_1 \right) \\ \hat{J}_1 - \hat{J}_2 &= \frac{1}{2\hat{Z}_2} (\hat{V}_1 + \hat{V}_2) \end{aligned} \right\} \quad /7/$$

Rozumując jak poprzednio, znajdziemy dla stanu jałowego

$$\hat{V}_{10} - \hat{V}_2 = \hat{Z}_1 \left(\hat{J}_{10} - \frac{1}{2\hat{Z}_2} \hat{V}_{10} \right),$$

$$\hat{J}_{10} = \frac{1}{2\hat{Z}_2} (\hat{V}_{10} + \hat{V}_2),$$

skąd po wyrugowaniu $\hat{J}_{10}$ znajdujemy

$$\frac{\hat{V}_{10}}{\hat{V}_2} = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2};$$

dla stanu zwarcia będziemy mieli

$$\hat{V}_{12} = \hat{Z}_1 \left(\hat{I}_{12} - \frac{1}{2\hat{Z}_2} \hat{V}_{12} \right),$$

$$\hat{I}_{12} - \hat{I}_2 = \frac{1}{2\hat{Z}_2} \hat{V}_{12},$$

skąd po wyrugowaniu $\hat{V}_{12}$

$$\frac{\hat{I}_{12}}{\hat{I}_2} = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2},$$

następnie

$$\frac{\hat{V}_{12}}{\hat{I}_{12}} = \frac{\hat{Z}_1}{1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2}}$$

Jak i poprzednio zakładamy

$$1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = \hat{S},$$

zaś

$$\frac{\hat{Z}_1}{1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2}} = \hat{Z}_2,$$

gdzie $\hat{Z}_2$ oznacza oporność pozorną rozpatrywanego układu w stanie zwarcia.

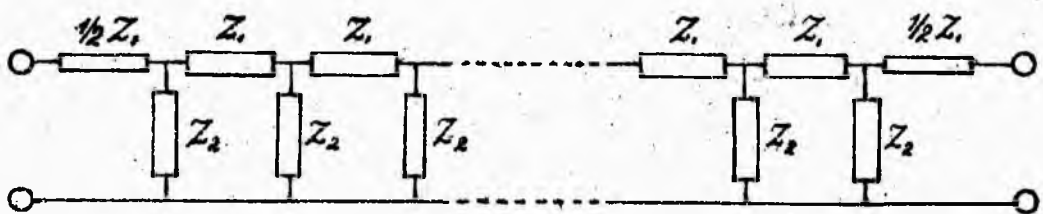
Z ostatnich równań znajdujemy wzory:

$$\hat{Z}_1 = \hat{Z}_2 \hat{S}$$
$$2\hat{Z}_2 = \frac{\hat{Z}_2 \hat{S}}{\hat{S} - 1}$$

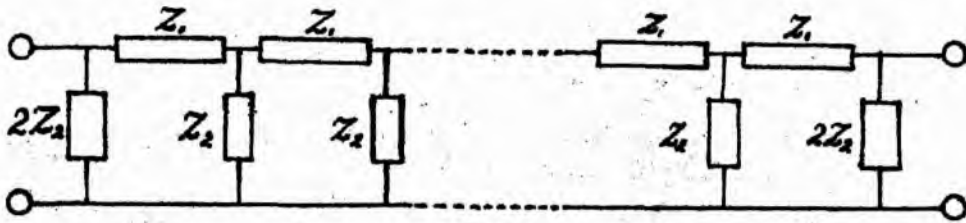
z których możemy obliczyć oporności pozorne, wchodzące do układu zastępczego.

§ 2. Linje łańcuchowe.

Łącząc w szereg dowolną ilość rozpatrywanych poprzednio układów, zawierających po trzy oporności pozorne, otrzymamy bardziej złożony układ, który nazywamy linią łańcuchową. Taką linię możemy rozpatrywać jako złożoną z jednakowych ogniw, przy czem każde ogniwo zawiera 3 oporności pozorne, zestawione albo według schematu I /rys.1/, albo według schematu II /rys.2/. W pierwszym przypadku otrzymamy linię łańcuchową typu T /rys.3/ w drugim - linię typu Π /rys.4/.

rys. 3.

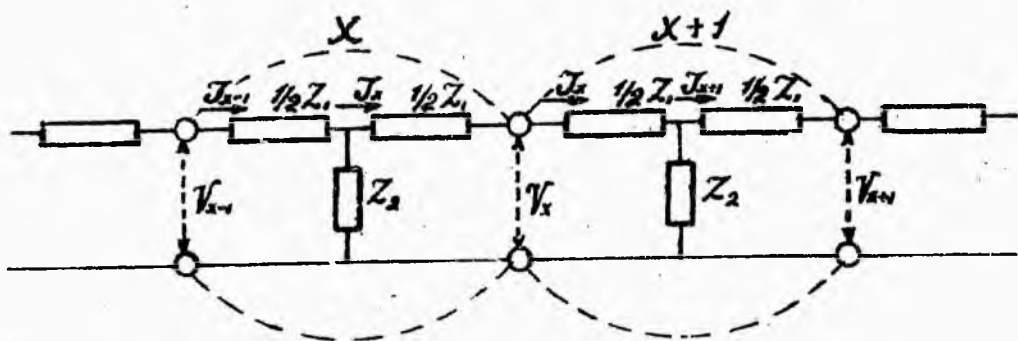

rys.4.

Oba typy linii łańcuchowej w układzie swym różnią się tylko na początku i na końcu, mianowicie w typie T mamy na początku i na końcu szeregowo włączoną oporność pozorną $\frac{1}{2}Z_1$, zaś w drugim typie Π mamy na początku i na końcu równolegle włączoną oporność pozorną $2Z_2$.

Będziemy oznaczali przez n liczbę ogni w łańcuchu, zaś przez V i J , z odpowiednimi indeksami napięcia i prądu w końcu każdego ogniwa; w ten sposób V_0 i J_0 oznaczać będą na pięcie i prąd na początku łańcucha, czyli u źródła, zaś V_n i J_n te same wielkości w końcu przy odbiorniku, V_x i J_x oznaczać będą rozpatrywane wielkości w końcu ogniwa, liczonego w kierunku od źródła do odbiornika liczbą x .

W celu wyprowadzenia wzorów, dających wartości napięć i prądów w dowolnem ogniwie, rozpatrzmy dowolne dwa sąsiednie ogniwa, określone liczbami x i $x+1$, najpierw dla linii typu T /rys.5/.

rys. 5.

Będziemy mieli

$$\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x = \frac{1}{2} \hat{Z}_1 (\hat{J}_{x-1} + \hat{J}_x) \quad /9/$$

$$\hat{V}_x - \hat{V}_{x+1} = \frac{1}{2} \hat{Z}_1 (\hat{J}_x + \hat{J}_{x+1}) \quad /10/$$

$$\hat{J}_{x-1} - \hat{J}_x = \frac{1}{\hat{Z}_2} \left(\hat{V}_{x+1} - \frac{1}{2} \hat{Z}_1 \hat{J}_{x-1} \right) \quad /11/$$

$$\hat{J}_x - \hat{J}_{x+1} = \frac{1}{\hat{Z}_2} \left(\hat{V}_x - \frac{1}{2} \hat{Z}_1 \hat{J}_x \right) \quad /12/$$

Z tych 4-ch równań możemy wyrugować albo prądy i otrzymać zależność pomiędzy napięciami, albo też napięcia i otrzymać zależność pomiędzy prądami; wyrugujmy prądy np. w ten sposób: z równań /9/ i /11/ mamy

$$\hat{J}_{x-1} + \hat{J}_x = \frac{2}{\hat{Z}_1} (\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x) \quad /13/$$

$$\hat{J}_{x-1} - \hat{J}_x = \frac{1}{\hat{Z}_2} \left(\hat{V}_{x+1} - \frac{1}{2} \hat{Z}_1 \hat{J}_{x-1} \right) \quad /14/$$

po dodaniu otrzymujemy

$$2\hat{J}_{x-1} = \left(\frac{2}{\hat{Z}_1} + \frac{1}{\hat{Z}_2}\right) \hat{V}_{x-1} - \frac{2}{\hat{Z}_1} \hat{V}_x - \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} \hat{J}_{x-1},$$

albo

$$\hat{J}_{x-1} \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2}\right) = \frac{\hat{Z}_1 + 2\hat{Z}_2}{\hat{Z}_1 \hat{Z}_2} \hat{V}_{x-1} - \frac{2}{\hat{Z}_1} \hat{V}_x$$

Oznaczając, jak i poprzednio /6/

$$1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = \hat{S} \quad , \quad /15/$$

przepiszemy ostatnie równanie w postaci

$$\hat{J}_{x-1} (\hat{S} + 1) = \frac{2\hat{S}}{\hat{Z}_1} \hat{V}_{x-1} - \frac{2}{\hat{Z}_1} \hat{V}_x$$

skąd

$$\hat{J}_{x-1} = \frac{2}{\hat{Z}_1 (\hat{S} + 1)} (\hat{S} \hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x) ; \quad /16/$$

podstawiając tę wartość $\hat{J}_{x-1}$ do równania /13/ ,

będziemy mieli

$$\begin{aligned} \hat{J}_x &= \frac{2}{\hat{Z}_1} (\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x) - \frac{2}{\hat{Z}_1 (\hat{S} + 1)} (\hat{S} \hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x) = \\ &= \frac{2}{\hat{Z}_1 (\hat{S} + 1)} [(\hat{S} + 1) \hat{V}_{x-1} - (\hat{S} + 1) \hat{V}_x - \hat{S} \hat{V}_{x-1} + \hat{V}_x] \end{aligned}$$

ostatecznie po skróceniu

$$\hat{J}_x = \frac{2}{\hat{Z}_1 (\hat{S} + 1)} (\hat{V}_{x-1} - \hat{S} \hat{V}_x) ; \quad /17/$$

z równania /12/ mamy

$$\hat{J}_{x+1} = \hat{J}_x - \frac{1}{\hat{Z}_2} \left(\hat{V}_x - \frac{1}{2} \hat{Z}_1 \hat{J}_x \right) = \hat{J}_x \left(1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} \right) - \frac{\hat{V}_x}{\hat{Z}_2}$$

zaś po uwzględnieniu /17/ oraz /15/

$$\hat{J}_{x+1} = \frac{2\hat{S}}{\hat{Z}_1(\hat{S}+1)} (\hat{V}_{x-1} - \hat{S}\hat{V}_x) - \frac{\hat{V}_x}{\hat{Z}_2} = \frac{2\hat{S}}{\hat{Z}_1(\hat{S}+1)} \hat{V}_{x-1} - \left(\frac{2\hat{S}^2}{\hat{Z}_1(\hat{S}+1)} + \frac{1}{\hat{Z}_2} \right) \hat{V}_x \quad /18/ ;$$

znajdzone ze wzorów /17/ i /18/ wartości $\hat{J}_x$ i $\hat{J}_{x+1}$ podstawiamy do równania /10/, wtedy

$$\begin{aligned} \hat{V}_x - \hat{V}_{x+1} &= \frac{1}{2} \hat{Z}_1 \left[\frac{2}{\hat{Z}_1(\hat{S}+1)} (\hat{V}_{x-1} - \hat{S}\hat{V}_x) + \frac{2\hat{S}}{\hat{Z}_1(\hat{S}+1)} \hat{V}_{x-1} - \right. \\ &\quad \left. - \left(\frac{2\hat{S}^2}{\hat{Z}_1(\hat{S}+1)} + \frac{1}{\hat{Z}_2} \right) \hat{V}_x \right] = \\ &= \frac{1}{\hat{S}+1} (\hat{V}_{x-1} - \hat{S}\hat{V}_x) + \frac{\hat{S}}{\hat{S}+1} \hat{V}_{x-1} - \frac{\hat{S}^2}{\hat{S}+1} \hat{V}_x - \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} \hat{V}_x ; \end{aligned}$$

zamieniając na podstawie /15/ $\frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2}$ przez $\hat{S}-1$ i łącząc podobne wyrazy, otrzymujemy

$$\hat{V}_{x+1} - \left[\frac{1}{\hat{S}+1} (\hat{S}^2 + \hat{S}) + \hat{S} - 1 + 1 \right] \hat{V}_x + \left(\frac{\hat{S}+1}{\hat{S}+1} \right) \hat{V}_{x-1} = 0$$

albo

$$\hat{V}_{x+1} - 2\hat{S}\hat{V}_x + \hat{V}_{x-1} = 0 \quad /19/$$

Rozwiązanie tego równania z powodu analogji z długą linią szukamy w postaci

$$\hat{V}_x = Ae^{kx} + Be^{-kx} \quad /20/$$

gdzie A, B i k od x nie zależą, wtedy

$$\hat{V}_{x+1} = Ae^k e^{kx} + Be^{-k} e^{-kx}, \quad /21/$$

$$\hat{V}_{x-1} = Ae^{-k} e^{kx} + Be^k e^{-kx}; \quad /22/$$

podstawiając te wartości do /19/, otrzymamy

$$Ae^k e^{kx} + Be^{-k} e^{-kx} - 2\hat{S}(Ae^{kx} + Be^{-kx}) + Ae^{-k} e^{kx} + Be^k e^{-kx} = 0$$

albo

$$(Ae^{kx} + Be^{-kx})(e^k + e^{-k} - 2\hat{S}) = 0$$

z tego wzoru wynika, że wartość $\hat{V}_x$ ze wzoru /20/ będzie rozwiązaniem równania /19/, gdy spełniony będzie warunek

$$e^k + e^{-k} - 2\hat{S} = 0$$

czyli

$$\frac{e^k + e^{-k}}{2} = \hat{S} \quad /23/$$

lub /15/

$$\cosh ipk = \hat{S} = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} \quad /24/$$

Z tego wzoru widzimy, że ponieważ $\hat{Z}_1$ i $\hat{Z}_2$ są naogół liczbami zespolonemi, przeto i k jest

Oznaczmy $\kappa = a + j b$, gdzie a i b liczby rzeczywiste, wtedy

$$\begin{aligned} \operatorname{cosh} \kappa &= \frac{e^{a+jb} + e^{-(a+jb)}}{2} = \frac{e^a (\cos b + j \sin b) +}{2} \\ &\frac{e^{-a} (\cos b - j \sin b)}{2} = \frac{e^a + e^{-a}}{2} \cos b + j \frac{e^a - e^{-a}}{2} \sin b = \\ &= \operatorname{cosh} a \cos b + j \operatorname{sinh} a \sin b \quad /25/ \end{aligned}$$

Łatwo zauważyć, że analogicznie do długiej linii jednorodnej współczynnik a jest współczynnikiem tłumienia, zaś współczynnik b wpływa na przesunięcie fazy i może być nazwany współczynnikiem przesunięcia fazy. Jednostką tłumienia, używaną przez wielu autorów jest "Napier" /wymawia się "neper"/. - Wymiar współczynnika a jest taki sam, jak i współczynnika b i stanowi odwrotność długości /T.P.Z. I. str.71/.

Założmy

$$1 + \frac{Z_1}{2Z_2} = p + j q \quad /26/$$

gdzie p i q liczby rzeczywiste, wtedy na podstawie wzorów /24/ , /25/ i /26/ będziemy mieli

$$p = \operatorname{cosh} a \cos b \quad /27/$$

$$q = \operatorname{sinh} a \sin b \quad ; \quad /28/$$

podnosząc do kwadratu każdy z tych wzorów, otrzymamy:

$$p^2 = \cosh^2 \alpha \cos^2 b = (1 + \sinh^2 \alpha)(1 - \sin^2 b)$$
$$q^2 = \sinh^2 \alpha \sin^2 b$$

rozwiązując ostatnie dwa równania względem $\sinh^2 \alpha$ i $\sin^2 b$ znajdujemy

$$\sinh^2 \alpha = -\frac{1}{2}(1 - p^2 - q^2) + \sqrt{q^2 + \frac{1}{4}(1 - p^2 - q^2)^2} \quad /29/$$

$$\sin^2 b = \frac{1}{2}(1 - p^2 - q^2) + \sqrt{q^2 + \frac{1}{4}(1 - p^2 - q^2)^2} \quad /30/$$

Przy rozwiązywaniu równań kwadratowych ~~pod~~ pierwiastkiem wzięliśmy tylko znak $+$ z tego względu, że niewiadome $\sinh^2 \alpha$ oraz $\sin^2 b$ jako kwadraty liczb rzeczywistych muszą być liczbami dodatnimi.

Dla znalezienia wzoru na prąd podstawiamy do /17/ wartości $\tilde{V}_1$ i $\tilde{V}_x$ ze wzorów /22/ i /20/, wtedy

$$\hat{J}_x = \frac{2}{z_1(\hat{s}+1)} [Ae^{-k} e^{kx} + Be^k e^{-kx} -$$
$$- A\tilde{s}e^{kx} - B\tilde{s}e^{-kx}] =$$
$$= \frac{2}{z_1(\hat{s}+1)} [Ae^{kx}(e^{-k} - \hat{s}) + Be^{-kx}(e^k - \hat{s})]$$

ale na podstawie /23/

$$e^{-k} - \hat{s} = \frac{e^{-k} - e^k}{2} = - \frac{e^k - e^{-k}}{2}$$

$$e^k - \hat{s} = \frac{e^k - e^{-k}}{2},$$

wobec tego

$$\begin{aligned} \hat{J}_x &= \frac{2(e^k - e^{-k})}{\hat{z}_1(e^k + e^{-k} + 2)} (Be^{-kx} - Ae^{kx}) = \\ &= \frac{2(e^{k/2} - e^{-k/2})(e^{k/2} + e^{-k/2})}{\hat{z}_1(e^{k/2} + e^{-k/2})^2} (Be^{-kx} - Ae^{kx}) = \\ &= \frac{2}{\hat{z}_1} \operatorname{tgh} \operatorname{hip} \frac{k}{2} (Be^{-kx} - Ae^{kx}) \quad /31/ \end{aligned}$$

Oznaczmy

$$\hat{z} = \frac{\hat{z}_1}{2 \operatorname{tgh} \operatorname{hip} \frac{k}{2}} \quad /32/$$

na podstawie wzoru

$$\operatorname{cosh} \operatorname{hip} k = 2 \operatorname{sinh}^2 \frac{k}{2} + 1$$

z uwzględnieniem /24/, będziemy mieli

$$\operatorname{sinh} \frac{k}{2} = \sqrt{\frac{\hat{z}_1}{4\hat{z}_2}}$$

$$2 \operatorname{tgh} \operatorname{hip} \frac{k}{2} = 2 \frac{\operatorname{sinh} \frac{k}{2}}{\operatorname{cosh} \frac{k}{2}} = \frac{\sqrt{\frac{\hat{z}_1}{\hat{z}_2}}}{\operatorname{cosh} \frac{k}{2}}$$

wobec czego wzór /32/ możemy napisać również

w postaci

- 17 -

$$\hat{Z} = \sqrt{\hat{Z}_1 \hat{Z}_2} \operatorname{cosh} ip \frac{k}{2} \quad /33/$$

Zestawiając wzory /20/ i /31/, otrzymamy w naj-
ogólniejszej postaci wyrażenia dla napięcia i prądu
w dowolnym ogniwie

$$\hat{V}_x = A e^{kx} + B e^{-kx} \quad , \quad /34/$$

$$\hat{J}_x \hat{Z} = -A e^{kx} + B e^{-kx} \quad ; \quad /35/$$

wielkość $\hat{Z}$, odgrywająca rolę oporności, określona
wzorem /32/, lub /33/, przez analogję do długiej li-
nii jednorodnej, nazwiemy opornością falową linii
łańcuchowej.

Wchodzące do wzorów /34/ i /35/ wielkości A i B
możemy określić na podstawie wiadomych wartości na-
pięcia i prądu w określonym miejscu; najczęściej
wchodzą tu w grę te wielkości na początku i na koń-
cu linii łańcuchowej. Ponieważ dla początku $x=0$
przeto ze wzorów /34/ i /35/ dla napięcia i prądu
na początku otrzymamy:

$$\hat{V}_0 = A + B$$

$$\hat{J}_0 \hat{Z} = -A + B \quad ,$$

skąd

$$A = \frac{\hat{V}_0 - \hat{J}_0 \hat{Z}}{2}$$

$$B = \frac{\hat{V}_0 + \hat{J}_0 \hat{Z}}{2}$$

Wobec tego z tychże wzorów /34/ i /35/ otrzymamy

$$\hat{V}_x = \frac{\hat{V}_0 - \hat{J}_0 \hat{Z}}{2} e^{kx} + \frac{\hat{V}_0 + \hat{J}_0 \hat{Z}}{2} e^{-kx} \quad /36/$$

$$\hat{J}_x \hat{Z} = - \frac{\hat{V}_0 - \hat{J}_0 \hat{Z}}{2} e^{kx} + \frac{\hat{V}_0 + \hat{J}_0 \hat{Z}}{2} e^{-kx} \quad /37/$$

lub

$$\hat{V}_x = \hat{V}_0 \frac{e^{kx} + e^{-kx}}{2} - \hat{J}_0 \hat{Z} \frac{e^{kx} - e^{-kx}}{2} \quad /38/$$

$$\hat{J}_x \hat{Z} = \hat{J}_0 \hat{Z} \frac{e^{kx} + e^{-kx}}{2} - \hat{V}_0 \frac{e^{kx} - e^{-kx}}{2} \quad /39/$$

albo wreszcie w funkcjach hiperbolicznych

$$\hat{V}_x = \hat{V}_0 \operatorname{cosh} kx - \hat{J}_0 \hat{Z} \operatorname{sinh} kx \quad /40/$$

$$\hat{J}_x \hat{Z} = \hat{J}_0 \hat{Z} \operatorname{cosh} kx - \hat{V}_0 \operatorname{sinh} kx \quad /41/$$

Jak widać z tych wzorów napięcie i prąd w dowolnym ogniwie jest wynikiem nakładania się dwóch fal, idących naprzeciw siebie, z których jedna jest falą postępującą od początku do końca linii, druga falą odbitą od końca /rozumowania

te same, co były przeprowadzone dla długiej linii jednorodnej/. Gdy linja łańcuchowa ma bardzo dużo ogniw /teoretycznie nieskończenie dużo/, wówczas fali odbitej niema, gdyż napięcie i prąd w końcu w tym przypadku muszą się równać zeru; wzory /34/ i /35/ wskazują, że powinno być wtedy

$$\hat{V}_x = B e^{-kx}$$

$$\hat{J}_x \hat{Z} = B e^{-kx}$$

skąd

$$\hat{Z} = \frac{\hat{V}_x}{\hat{J}_x}$$

a także

$$\hat{Z} = \frac{\hat{V}_0}{\hat{J}_0}$$

/42/

ponieważ ostatni wyraz stanowi oporność pozorną łańcucha, więc w rozpatrywanym przypadku oporność pozorną łańcucha równa się oporności falowej.

Uwzględniając wzór /42/ otrzymamy ze wzorów /36/ i /37/

$$\left. \begin{aligned} \hat{V}_x &= \hat{V}_0 e^{-kx} \\ \hat{J}_x &= \hat{J}_0 e^{-kx} \end{aligned} \right\}$$

/43/

i dla końca łańcucha, gdy $x = n$

$$\left. \begin{aligned} \hat{V}_n &= \hat{V}_0 e^{-kn} \\ \hat{J}_n &= \hat{J}_0 e^{-kn} \end{aligned} \right\}$$

/44/

W wyżej wyprowadzonych wzorach ogólnych /36/ do /41/ nie wprowadzaliśmy oporności odbiornika, włączonego w końcu ostatniego ogniwa. Rozpatrzmy teraz, jak się zmieniają te wzory, gdy przyjmiemy pod uwagę warunki, istniejące w końcu łańcucha.

Jeżeli linja łańcuchowa jest w końcu bez obciążenia, to znaczy jest w stanie jałowym, wtedy $\hat{J}_n = 0$, ze wzoru /41/, zakładając $x = n$, otrzymamy:

$$\hat{J}_0 \hat{Z} \operatorname{cosh} ipkn = \hat{V}_0 \operatorname{sinh} ipkn$$

lub

$$\hat{J}_0 \hat{Z} = \hat{V}_0 \operatorname{tg} ipkn ; \quad /45/$$

po podstawieniu tej wartości $\hat{J}_0 \hat{Z}$ do wzoru /40/ dla $x = n$, będziemy mieli

$$\hat{V}_n = \hat{V}_0 (\operatorname{cosh} ipkn - \operatorname{sinh} ipkn \operatorname{tg} ipkn),$$

lub po uproszczeniu

$$\hat{V}_n = \frac{\hat{V}_0}{\operatorname{cosh} ipkn} \quad /46/$$

Z ostatniego wzoru można, w rozpatrywanym przypadku, znaleźć napięcie w końcu łańcucha, gdy wiadome jest ono na początku lub odwrotnie. Prąd w dowolnym ogniwie da się obliczyć wówczas ze wzoru, który otrzymamy podstawiając /45/ do /41/, wtedy

$$\begin{aligned}\hat{I}_x &= \hat{I}_0 \left(\cosh ipkx - \frac{\sinh ipkx}{\tanh ipkn} \right) \\ &= \hat{I}_0 \frac{\sinh ipk(n-x)}{\sinh ipkn} \quad /47/\end{aligned}$$

W przypadku, gdy linja łańcuchowa jest w stanie zwarcia, to znaczy końce ostatniego ogniwa są zwarte, wtedy $\hat{V}_n = 0$; ze wzoru /40/ otrzymujemy dla $x = n$

$$\hat{V}_0 \cosh ipkn = \hat{I}_0 \hat{Z} \sinh ipkn,$$

lub

$$\hat{V}_0 = \hat{I}_0 \hat{Z} \tanh ipkn \quad /48/$$

podstawiając tę wartość $\hat{V}_0$ do /41/ i zakładając $x = n$, otrzymamy

$$\hat{I}_n = \hat{I}_0 (\cosh ipkn - \sinh ipkn \tanh ipkn),$$

lub po uproszczeniu

$$\hat{I}_n = \frac{\hat{I}_0}{\cosh ipkn} \quad /49/$$

wzór ten daje zależność pomiędzy prądami na początku i w końcu łańcucha, gdy ostatnie ogniwo jest zwarte. Podstawiając wartość $\hat{V}_0$ ze wzoru /48/ do wzoru /40/, otrzymamy wzór dla napięcia w dowolnym ogniwie

$$\hat{V}_x = \hat{V}_0 \left(\cosh ip kx - \frac{\sinh ip kx}{\operatorname{tgh} ip kn} \right) = \hat{V}_0 \frac{\sinh ip k(n-x)}{\sinh ip kn}$$

..... /50/

Ze wzorów /45/ i /48/ możemy otrzymać oporności pozorne linii łańcuchowej, gdy ostatnie jej ogniwo jest w stanie jałowym lub w stanie zwarcia; oznaczając te oporności pozorne odpowiednio przez Z_0 i Z_z , otrzymamy znane z teorii długich linii jednorodnych wzory:

$$\hat{Z}_0 = \hat{Z} \operatorname{cotgh} ip kn$$

$$\hat{Z}_z = \hat{Z} \operatorname{tgh} ip kn$$

Wzory /36/ do /41/ uzależniają napięcia i prądy w dowolnem ogniwie od napięcia i prądu na początku łańcucha; oczywiście można uzależnić rozpatrywane wielkości od napięcia i prądu w końcu: wtedy, zakładając we wzorach /34/ i /35/ $x = l$, otrzymamy

$$A e^{kn} + B e^{-kn} = \hat{V}_n$$

$$-A e^{kn} + B e^{-kn} = \hat{I}_n \hat{Z}$$

skąd

$$A = \frac{\hat{V}_n - \hat{I}_n \hat{Z} e^{-kn}}{2}, \quad B = \frac{\hat{V}_n + \hat{I}_n \hat{Z} e^{kn}}{2},$$

wobec czego wzory dla napięcia i prądu po odpowiednich uproszczeniach przyjmą postać:

$$\hat{V}_x = \frac{\hat{V}_n + \hat{J}_n \hat{Z}}{2} e^{k(n-x)} + \frac{\hat{V}_n - \hat{J}_n \hat{Z}}{2} e^{-k(n-x)} =$$

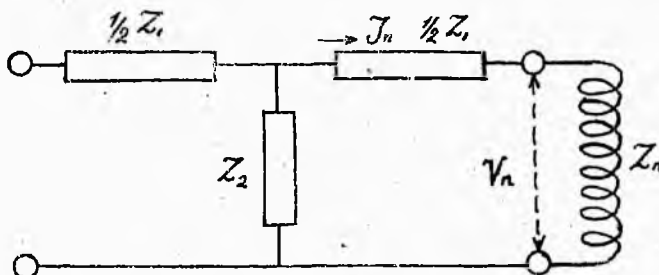
$$= \hat{V}_n \operatorname{cosh} k(n-x) + \hat{J}_n \hat{Z} \operatorname{sinh} k(n-x) \quad /51/$$

$$\hat{J}_x \hat{Z} = \frac{\hat{V}_n + \hat{J}_n \hat{Z}}{2} e^{k(n-x)} - \frac{\hat{V}_n - \hat{J}_n \hat{Z}}{2} e^{-k(n-x)} =$$

$$= \hat{V}_n \operatorname{sinh} k(n-x) + \hat{J}_n \hat{Z} \operatorname{cosh} k(n-x) \quad /52/ ;$$

z tych wzorów moglibyśmy otrzymać również wzory w przypadkach, gdy ostatnie ogniwo jest w stanie jałowym lub w stanie zwarcia, zakładając kolejno $\hat{J}_n = 0$ i $\hat{V}_n = 0$.

Rozpatrzmy teraz przypadek, gdy w końcu ostatniego ogniwa włączony jest odbiornik, którego oporność pozorną wynosi Z_n /rys.6/. Wtedy będziemy mieli dodatkowy warunek $\hat{V}_n = \hat{J}_n \hat{Z}_n$

rys. 6.

Uwzględniając ten warunek we wzorach /51/ i /52/, otrzymamy

$$\hat{V}_x = \hat{V}_n \left[\cosh ip k(n-x) + \frac{\hat{Z}}{\hat{Z}_n} \sinh ip k(n-x) \right] ,$$

$$\hat{I}_x = \hat{I}_n \left[\cosh ip k(n-x) + \frac{\hat{Z}^n}{\hat{Z}} \sinh ip k(n-x) \right] ;$$

dla $x=0$, t.j. na początku łańcucha

$$\hat{V}_0 = \hat{V}_n \left(\cosh ip kn + \frac{\hat{Z}}{\hat{Z}_n} \sinh ip kn \right) \quad /53/$$

$$\hat{I}_0 = \hat{I}_n \left(\cosh ip kn + \frac{\hat{Z}^n}{\hat{Z}} \sinh ip kn \right) \quad /54/$$

Wzory te dają możność w najogólniejszym przypadku obliczyć stosunek napięć względnie prądów na początku i na końcu linii łańcuchowej o wiadomej liczbie ogniw i wiadomych opornościach Z_1 i Z_2 oraz Z_n .

przypadku szczególnym, gdy oporność odbiornika Z_n równa jest oporności falowej łańcucha Z , czyli

$$\hat{Z}_n = \hat{Z} ,$$

z równań /53/ i /54/ otrzymamy

$$\hat{V}_0 = \hat{V}_n (\cosh ip kn + \sinh ip kn) = \hat{V}_n e^{kn} ,$$

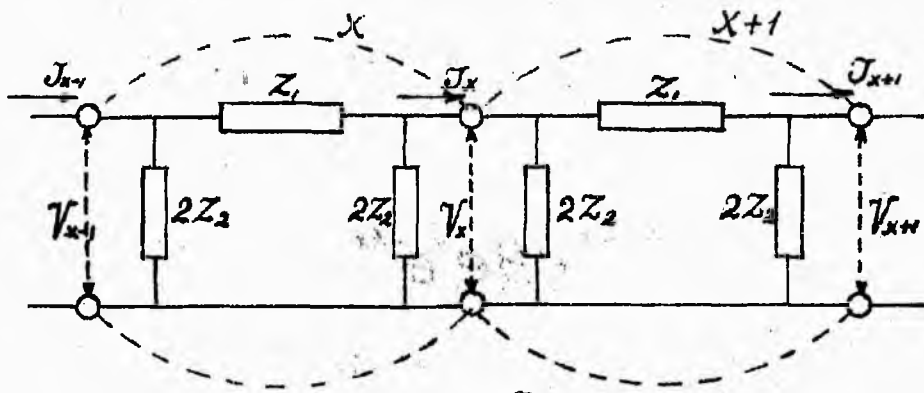
$$\hat{I}_0 = \hat{I}_n (\cosh ip kn + \sinh ip kn) = \hat{I}_n e^{kn} ,$$

albo

$$\hat{V}_n = \hat{V}_0 e^{-kn} ; \quad \hat{J}_n = \hat{J}_0 e^{-kn} ;$$

wzory te są identyczne ze wzorami /44/ dla linii łańcuchowej o nieskończenie dużej ilości ogniów; a więc, gdy odbiornik posiada oporność równą oporności falowej łańcucha, linia o skończonej liczbie ogniów zachowuje się tak jak linia o nieskończenie dużej ilości ogniów. - X

Rozpatrzmy teraz linię łańcuchową typu Π i dwa jej dowolne sąsiednie ogniwa, określone liczbami X i $X+1$ /rys.7/

rys. 7.

Będziemy mieli:

$$\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x = \hat{Z}_1 \left(\hat{J}_{x-1} - \frac{\hat{V}_{x-1}}{2\hat{Z}_2} \right) \quad /55/$$

$$\hat{V}_x - \hat{V}_{x+1} = \hat{Z}_1 \left(\hat{J}_x - \frac{\hat{V}_x}{2\hat{Z}_2} \right) \quad /56/$$

$$\hat{J}_{x-1} - \hat{J}_x = \frac{1}{2\hat{Z}_2} (\hat{V}_{x-1} + \hat{V}_x) \quad /57/$$

Z pierwszych dwóch równań znajdujemy

$$\hat{J}_{x-1} - \hat{J}_x = \frac{\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x}{\hat{Z}_1} + \frac{\hat{V}_{x-1}}{2\hat{Z}_2} - \frac{\hat{V}_x - \hat{V}_{x+1}}{\hat{Z}_1} - \frac{\hat{V}_x}{2\hat{Z}_2}$$

Porównyując ten rezultat z równaniem /57/, otrzymamy:

$$\frac{1}{2\hat{Z}_2} (\hat{V}_{x-1} + \hat{V}_x) = \frac{\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x}{\hat{Z}_1} + \frac{\hat{V}_{x-1}}{2\hat{Z}_2} - \frac{\hat{V}_x}{\hat{Z}_1} + \frac{\hat{V}_{x+1}}{\hat{Z}_1} - \frac{\hat{V}_x}{2\hat{Z}_2}$$

i po uproszczeniu

$$\hat{V}_{x-1} - \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2}\right) \hat{V}_x + \hat{V}_{x+1} = 0 \quad /58/$$

Jak i w linii typu T szukamy rozwiązania tego równania w postaci

$$\hat{V}_x = A e^{kx} + B e^{-kx} \quad /59/$$

wtedy

$$\hat{V}_{x-1} = A e^{-k} e^{kx} + B e^k e^{-kx} \quad /60/$$

$$\hat{V}_{x+1} = A e^k e^{kx} + B e^{-k} e^{-kx} \quad /61/$$

i po podstawieniu do równania /58/, otrzymamy

$$A e^{-k} e^{kx} + B e^k e^{-kx} - \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2}\right) (A e^{kx} + B e^{-kx}) + A e^k e^{kx} + B e^{-k} e^{-kx} = 0$$

albo

$$Ae^{kx} \left[e^k + e^{-k} - \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2} \right) \right] + Be^{-kx} \left[e^k + e^{-k} - \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2} \right) \right] = 0$$

$$(Ae^{kx} + Be^{-kx}) \left[e^k + e^{-k} - \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2} \right) \right] = 0 ,$$

skąd widać, że rozwiązanie równania /58/ w postaci /59/ jest możliwe, przy czym powinno być

$$e^k + e^{-k} = 2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2} ,$$

$$\frac{e^k + e^{-k}}{2} = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} ,$$

czyli

$$\cosh k = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = \hat{S} \quad /62/$$

tak samo jak dla linii typu T /24/, gdzie wskazano, w jaki sposób znaleźć $k = \alpha + jb$. Dla wyprowadzenia wzoru na prąd weźmiemy równanie /56/, z którego

$$\hat{I}_x \hat{Z}_1 = \hat{V}_x \left(1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} \right) - \hat{V}_{x+1} = \hat{S} \hat{V}_x - \hat{V}_{x+1} ,$$

podstawiając do tego równania wartości $\hat{V}_x$ i $\hat{V}_{x+1}$ z /59/ i /61/, będziemy mieli

$$\hat{I}_x \hat{Z}_1 = A \hat{S} e^{kx} + B \hat{S} e^{-kx} - A e^k e^{kx} - B e^{-k} e^{-kx} =$$

$$= A e^{kx} (\hat{S} - e^k) + B e^{-kx} (\hat{S} - e^{-k}) ;$$

ale

$$\hat{S} = \cosh pk = \frac{e^k + e^{-k}}{2} ,$$

więc

$$\hat{S} - e^k = -\frac{e^k - e^{-k}}{2} ; \quad \hat{S} - e^{-k} = \frac{e^k - e^{-k}}{2} ,$$

wobec czego

$$\hat{J}_x \hat{Z}_1 = \frac{e^k - e^{-k}}{2} (B e^{-kx} - A e^{kx}) ,$$

albo

$$\hat{J}_x \frac{\hat{Z}_1}{\sinh pk} = B e^{-kx} - A e^{kx} \quad /63/ ;$$

oporność falowa w tym przypadku będzie

$$\hat{Z} = \frac{\hat{Z}_1}{\sinh pk} \quad /64/ ,$$

a ponieważ

$$\operatorname{tgh} p \frac{k}{2} = \frac{\cosh pk - 1}{\sinh pk} = \frac{\hat{Z}_1}{2 \hat{Z}_2 \sinh pk} ,$$

przeto oporność falową można napisać jeszcze w postaci

$$\hat{Z} = 2 \hat{Z}_2 \operatorname{tgh} p \frac{k}{2} \quad /65/$$

Jeżeli na podstawie wzoru /62/

$$\sinh k = \sqrt{\cosh^2 k - 1} = \sqrt{\frac{Z_1}{Z_2} + \frac{Z_1^2}{4Z_2^2}}$$

to ze wzoru /64/ otrzymamy

$$\hat{Z} = \frac{\hat{Z}_1}{\sqrt{\frac{Z_1}{Z_2} + \frac{Z_1^2}{4Z_2^2}}} = \sqrt{\frac{Z_1 Z_2}{1 + \frac{Z_1}{4Z_2}}} \quad /66/$$

W ten sposób, zestawiając wzory /59/ i /63/ przy uwzględnieniu /64/, będziemy mieli

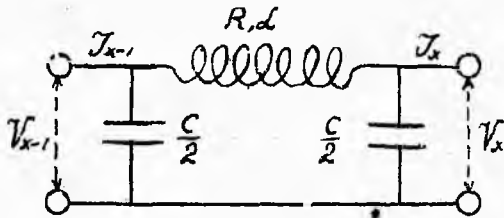
$$\begin{aligned} \hat{V}_x &= A e^{kx} + B e^{-kx} , \\ \hat{J}_x \hat{Z} &= B e^{-kx} - A e^{kx} , \end{aligned}$$

czyli wzory takie same, jak dla linii typu T /34/ i /35/.

Ponieważ warunki na początku i na końcu linii są w tym przypadku takie same, co i w poprzednim, to znaczy, że napięcie i prąd wynoszą dla $x=0$, V_0 i J_0 , zaś dla $x=l$ odpowiednio V_l i J_l , przeto dla napięć i prądów w dowolnym ogniwie otrzymujemy zupełnie te same wzory, jakie wyprowadziliśmy dla linii typu T ; różnica polega tylko na tem, że oporność falowa Z , ma dla linii typu Π inną wartość, określoną wzorami /64/, /65/ lub /66/.

§ 3. Filtry elektryczne.

Zbadajmy własności linii łańcuchowej przy zmiennej częstotliwości. Rozpatrzmy np. linię typu Π , którego ogniwo dowolne przedstawione jest na rys.8.

rys.8.

czyli $\hat{Z}_2 = \frac{1}{j\omega C}$

W rozpatrywanym przykładzie:

$$\hat{Z}_1 = R + j\omega L;$$

$$2\hat{Z}_2 = \frac{2}{j\omega C};$$

wobec tego na podstawie /66/

$$\hat{Z} = \sqrt{\frac{(R + j\omega L) \frac{1}{j\omega C}}{1 + \frac{1}{4} (R + j\omega L) j\omega C}}$$

co po odpowiednich działaniach daje

$$\hat{Z} = \sqrt{\frac{\omega L (1 - \frac{1}{4} \omega^2 L C) - \frac{1}{4} R^2 \omega C - jR}{\omega C [(1 - \frac{1}{4} \omega^2 L C)^2 + \frac{1}{16} R^2 \omega^2 C^2]}} \quad /67/$$

Następnie na podstawie /26/ otrzymamy

$$P + jQ = 1 + \frac{1}{2} (R + j\omega L) j\omega C = 1 - \frac{1}{2} \omega^2 L C + j\frac{1}{2} R \omega C,$$

skąd

- 31 -

$$p = 1 - \frac{1}{2} \omega^2 LC \quad /68/ ,$$

$$q = \frac{1}{2} R \omega C \quad /69/ ,$$

Dla określonej częstotliwości, względnie pulsacji ω , gdy są wiadome R , L i C , obliczamy więc ze wzorów /68/ i /69/ p i q ; następnie ze wzorów /29/ i /30/ znajdziemy a i b , a więc i współczynnik falowy k .

Mając oporność falową $\hat{Z}$, możemy na podstawie wyżej wyprowadzonych wzorów w każdym poszczególnym przypadku /stan jałowy, stan zwarcia i stan wiadomego obciążenia/ znaleźć napięcie oraz natężenie prądu w dowolnem ogniwie.

Aby zbadać zachowanie się rozpatrzonej linii łańcuchowej przy rozmaitych częstotliwościach, dogodniej będzie wprowadzić t.zw. częstotliwość wzgl. pulsację drgań swobodnych ogniwa. Gdy mamy obwód zamknięty, zawierający L i C /przy $R < 2\sqrt{\frac{L}{C}}$ /, przyczem zachodzi wyładowanie kondensatora, wówczas w takim obwodzie, który nazywamy obwodem oscylacyjnym, powstaje prąd drgający czyli oscylacyjny; mówimy, że w obwodzie powstają drgania swobodne o stałej amplitudzie, przyczem pulsacja tych drgań wynosi

$$\omega_0 = \frac{1}{\sqrt{LC}}$$

Jeżeli w naszym przykładzie rozpatrzemy jedno ogniwo jako obwód zamknięty i spostrzeżemy, że oba kondensatory, posiadające każdy pojemność równą $\frac{C}{2}$, są połączone szeregowo, więc pojemność obwodu, stanowiącego ogniwo, wynosi $\frac{C}{4}$; na podstawie wzoru /70/ znajdziemy, że pulsacja drgań swobodnych ogniwa wynosi

$$\omega_0 = \frac{2}{\sqrt{LC}} \quad /71/$$

Oznaczmy

$$\frac{\omega}{\omega_0} = \eta \quad /72/$$

wtedy

$$\omega = \omega_0 \eta = \frac{2}{\sqrt{LC}} \eta \quad /73/$$

podstawiając tę wartość ω do wzorów /68/ i /69/ i oznaczając dla skrótowania

$$R\sqrt{L} = \rho \quad /74/$$

znajdziemy

$$p = 1 - 2\eta^2 \quad /75/$$

$$q = \rho \eta \quad /76/$$

Dla wiadomego ogniwa R , L i C są dane, przyczem dla niezbyt wielkich częstotliwości wielkości te możemy uważać jako stałe; wtedy p i q będą funkcjami tylko η ; podstawiając te warto-

ści p i q do wzorów /29/ i /30/, otrzymamy współczynniki a i b jako funkcje η .

Szczególnie ciekawe jest rozpatrzenie zmiany współczynnika tłumienia α przy zmianie częstotliwości, względnie η . Ponieważ zależność α od η stanowi funkcję bardzo skomplikowaną, przeto uprościmy nasze rozważanie w ten sposób, że wyraz $R\sqrt{L}$, który oznaczyliśmy przez S , przyjmiemy jako bardzo mały, co zresztą w praktyce jest przeważnie zgodne z rzeczywistością; wtedy dla niezbyt dużych wartości η możemy na podstawie wzoru /76/ założyć, że q , będąc zawsze wielkością dodatnią, jest bliskie zeru; wówczas wzory /27/ i /28/ dadzą nam

$$\operatorname{cosh} p a \cdot \cos b = p \quad /77/$$

$$\operatorname{sinh} p a \cdot \sin b = 0 \quad /78/$$

Ponieważ $p = 1 - 2\eta^2$, gdzie $\eta = \frac{\omega}{\omega_0}$, przeto łatwo zauważyć, że największa wartość dla p wynosi 1, gdy $\eta = 0$, czyli $\omega = 0$; następnie dla $\eta = \frac{1}{\sqrt{2}}$, $p = 0$; dla $\eta = 1$, $p = -1$, zaś dla wszelkich wartości $\eta > 1$, $p < -1$. Zauważmy oprócz tego, że $\operatorname{cosh} p a$ ma najmniejszą wartość równą 1 dla $a = 0$, pozatem zawsze jest większy od 1, natomiast $\operatorname{sinh} p a$ ma najmniejszą wartość 0 dla $a = 0$, pozatem zawsze jest większy od 0;

gdy $\eta \leq 1$, czyli $\omega \leq \omega_0$

wtedy

$$-1 \leq p \leq 1$$

$$-1 \leq \cosh p a \cos b \leq 1 \quad /79/$$

Wzór /78/ wskazuje, że albo $a=0$, albo $b=0$ lub π , lecz warunkowi /79/ wartość $a=0$ zawsze czyni zadość, przy wszelkich możliwych wartościach $\cos b$ /dla $b=0$ lub π , również $a=0$ /, przeto w rozpatrywanym przypadku $a=0$, zaś b zmienia się od 0 do 180° ; gdy $\eta > 1$, czyli $\omega > \omega_0$;

wtedy $p < -1$; niech będzie $p = -k = -(2\eta^2 - 1)$,
czyli $k = 2\eta^2 - 1 > 1$.

Wzory /77/ i /78/ dają wówczas

$$\cosh p a \cos b = -k$$

$$\sinh p a \sin b = 0$$

a nie może się równać 0, bo wtedy z pierwszego równania wypadłoby, że $\cos b = -k$ ma wartość bezwzględną większą od 1; wobec tego $b=0$ lub π ; z pierwszego równania wynika, że ponieważ $\cosh p a > 1$, więc $\cos b$ powinno być ujemne, czyli $b=\pi$; wtedy $\cos b = -1$, zaś

$$\cosh p a = k = 2\eta^2 - 1,$$

skąd widać, że a rośnie i to szybko ze wzrostem η .

Z tych rozważań wynika, że w rozpatrzonej linii łańcuchowej współczynnik tłumienia $a=0$.

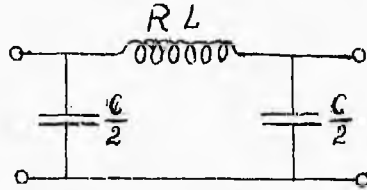
/w rzeczywistości bardzo mały/ dla wszystkich częstotliwości nie przekraczających częstotliwości drgań swobodnych ogniwa i że tłumienie szybko rośnie dla częstotliwości większych; natomiast współczynnik przesunięcia fazy b wzrasta od zera do 180° , gdy częstotliwość zmienia się od zera do częstotliwości drgań swobodnych i następnie przy dalszym wzroście częstotliwości ten współczynnik b pozostaje bez zmiany i stale jest równy 180° .

Na rys. 9 podany jest przebieg tych współczynników w zależności od η .

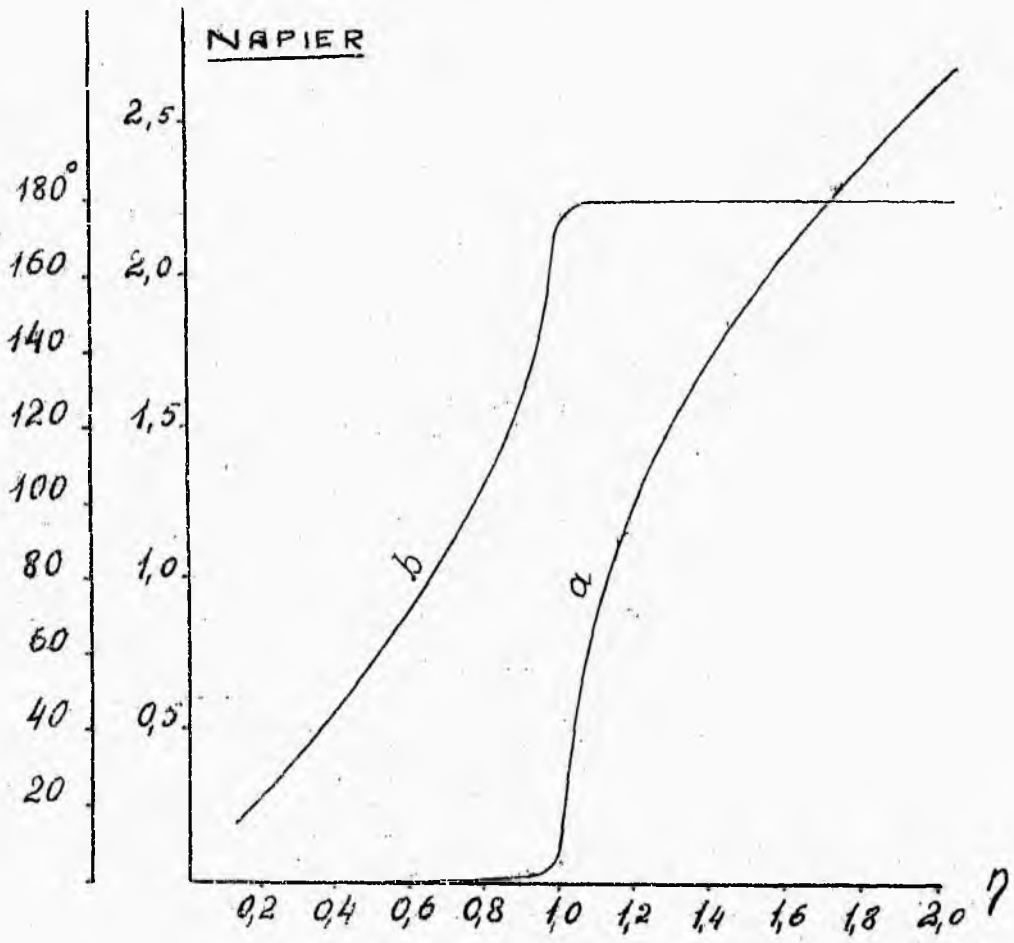
Za pomocą rozpatzonego układu cewek i kondensatorów możemy więc odseparować prądy, których częstotliwość przekracza częstotliwość drgań własnych ogniwa. Urządzenie tego rodzaju przyjęto obecnie nazywać filtrem elektrycznym. Filtr elektryczny, w którym, jak w naszym przypadku, cewki są połączone szeregowo, zaś kondensatory równolegle, nazywamy filtrem dławikowym, taki więc filtr przepuszcza prawie bez tłumienia prądy o częstotliwości mniejszej od częstotliwości drgań swobodnych, zatrzymując, czyli znacznie tłumiąc prądy o większej częstotliwości.

Filtry elektryczne mają szerokie zastosowanie w elektrotechnice, gdy zachodzi potrzeba tłumienia wyższych harmonicznych, a więc w radjotechnice,

FILTR DŁAWIKOWY

$$R = 10 \Omega$$
$$L = 0,179 \text{ H.}$$
$$C = 0,1 \mu\text{F.}$$

rys. 9.

w telefonji, w miernictwie, dla otrzymania możliwie sinusoidalnego prądu zmiennego i t.d.

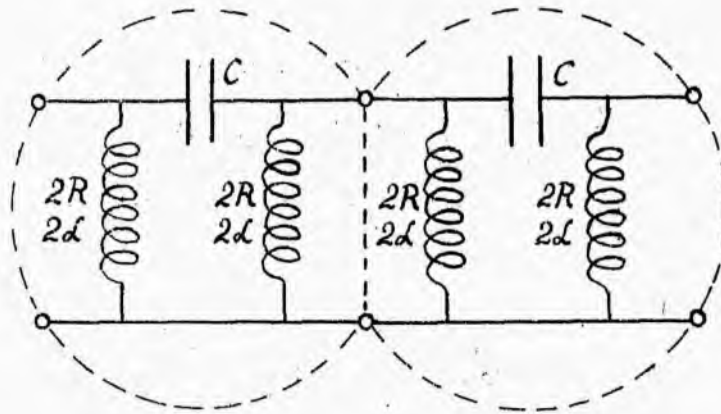
Obszar częstotliwości, które filtr elektryczny przepuszcza, nazywamy widmem filtra. W rozpatrzonym przykładzie widmo obejmuje częstotliwości od 0 do częstotliwości drgań swobodnych ogniwa; oczywiście widmo będzie tem większe, im większa będzie ta częstotliwość drgań swobodnych, zaś tę ostatnią częstotliwość możemy dowolnie ustalić, dobierając we wzorze /71/ odpowiednio L i C .

Jako innego rodzaju typ filtra elektrycznego rozpatrzmy linię łańcuchową również typu Π , lecz ułożoną w ten sposób, że kondensatory są połączone ze sobą szeregowo, natomiast cewki są włączone równolegle. Każde ogniwo złożone jest z kondensatora o pojemności C oraz dwóch cewek, których oporność i indukcyjność oznaczymy odpowiednio przez $2R$ i $2L$, a to z tego względu, że przy łączeniu dwóch ogniw otrzymamy wspólną oporność R i indukcyjność L /rys.10/.

W tym przypadku

$$\hat{Z}_1 = \frac{1}{j\omega C}$$
$$\hat{Z}_2 = R + j\omega L$$

Podstawiając te wartości do wzoru /26/ otrzymamy:

rys. 10.

$$p + jq = 1 + \frac{1}{2} \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2} = 1 + \frac{1}{2j\omega C(R + j\omega L)} =$$

$$= 1 - \frac{L}{2C(R^2 + \omega^2 L^2)} - j \frac{R}{2\omega C(R^2 + \omega^2 L^2)}$$

skąd

$$p = 1 - \frac{L}{2C(R^2 + \omega^2 L^2)} \quad /80/$$

$$q = - \frac{R}{2\omega C(R^2 + \omega^2 L^2)} \quad /81/$$

Oporność falową znajdujemy ze wzoru /66/

$$\hat{Z} = \sqrt{\frac{\hat{Z}_1 \hat{Z}_2}{1 + \frac{1}{4} \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2}}}$$

i obliczymy podstawiając odpowiednie wartości $\hat{Z}_1$ i $\hat{Z}_2$ i wykonywając potrzebne działania nad liczbami zespolonymi.

Rozpatrując pojedyncze ogniwo i nie uwzględ-

niając oporności rzeczywistej, ustalimy pulsację własną ogniwa, gdy zważymy, że indukcyjność ogniwa, jako zamkniętego obwodu, wynosi $4L$, zaś pojemność C ; na podstawie wzoru /70/ ta pulsacja wyniesie

$$\omega_0 = \frac{1}{2\sqrt{LC}} \quad /82/$$

Jeżeli jak i poprzednio oznaczymy

$$\eta = \frac{\omega}{\omega_0} \quad , \quad \omega = \eta\omega_0 = \frac{\eta}{2\sqrt{LC}}$$

$$S = R\sqrt{\frac{C}{L}}$$

wtedy wzory /80/ i /81/ przepisujemy w sposób następujący:

$$p = 1 - \frac{L}{2C(R^2 + \omega^2 L^2)} = 1 - \frac{1}{2(R^2 \frac{C}{L} + \omega^2 LC)} =$$
$$= 1 - \frac{1}{2(S^2 + \frac{\eta^2}{4})}$$

$$q = - \frac{R}{2\omega C(R^2 + \omega^2 L^2)} = - \frac{R}{\frac{\eta}{\sqrt{LC}} C(R^2 + \omega^2 L^2)} =$$
$$= - \frac{R}{\eta \sqrt{\frac{C}{L}} (R^2 + \omega^2 L^2)} = - \frac{R\sqrt{\frac{L}{C}}}{\eta(R^2 \frac{C}{L} + \omega^2 LC)} = - \frac{S}{\eta(S^2 + \frac{\eta^2}{4})}$$

czyli ostatecznie

$$p = 1 - \frac{2}{4s^2 + \eta^2} \quad /83/$$

$$q = - \frac{4s}{4s^2\eta + \eta^3} \quad /84/$$

Dla zbadania własności rozpatrywanego filtru, jak i w poprzednim przykładzie, założymy, że $s = R\sqrt{\frac{\epsilon}{\alpha}}$ jest bardzo małe, wtedy, jak to wynika ze wzorów /83/ i /84/ będziemy mieli przybliżone wzory:

$$p = 1 - \frac{2}{\eta^2} \quad /85/$$

$$q = 0 \quad /86/$$

przyczem należy zwrócić uwagę, że q będąc bliskim zera ma jednakże wartość ujemną. Przy takich wartościach p i q wzory /27/ i /28/ przepiszą się w sposób następujący:

$$\cosh ip \alpha \cos b = p = 1 - \frac{2}{\eta^2} \quad /87/$$

$$\sinh ip \alpha \sin b = 0 \quad /88/$$

Zbadajmy wartości a i b dla rozmaitych wartości η .

gdy $\eta < 1$ czyli $\omega < \omega_0$,

$p < -1$ czyli $p = -k$, gdzie $k > 1$,

wtedy

$$\cosh p a \cos b = -k$$

$$\sinh p a \sin b = 0,$$

skąd wynika, że a nie może się równać zeru; więc $\sin b = 0$; ale $\cos b$ powinno być ujemne, więc $\cos b = -1$, ponieważ jednakże jak wyżej zaznaczyliśmy q dąży do 0, pozostając liczbą ujemną i ponieważ w rozpatrywanym przypadku $\sinh p a > 0$, przeto $\sin b$ powinno dążyć do zera, pozostając ujemnym.

Z tych względów wypada, że $b = -180^\circ$, natomiast

$$\cosh p a = k = \frac{2}{\eta^2} - 1,$$

czyli że współczynnik a , będąc dużym przy małych wartościach η /małych częstotliwościach/, stopniowo maleje i staje się równym 0

($\cosh p a = 1$), gdy $\eta = 1$, to znaczy dla częstotliwości równej częstotliwości drgań swobodnych ogniwa.

Gdy $\eta > 1$, czyli $\omega > \omega_0$, wtedy, jak widać ze wzoru /85/, p zmienia się w granicach -1 ($\eta = 1$) i $+1$ ($\eta = \infty$), czyli

$$-1 \leq p \leq +1;$$

równania /87/ i /88/ wskazują, że $\sin b$ nie może się równać zeru, gdyż wtedy $\cos b = \pm 1$, a ponieważ $\cosh p a$ conajmniej może się równać 1,

więc nie uczynilibyśmy zadość warunkowi dla p ;
pozostaje więc jedyna możliwość

$$\sinh p a = 0, \quad a = 0 ;$$

wtedy $\cosh p a = 1$ i z równania /87/

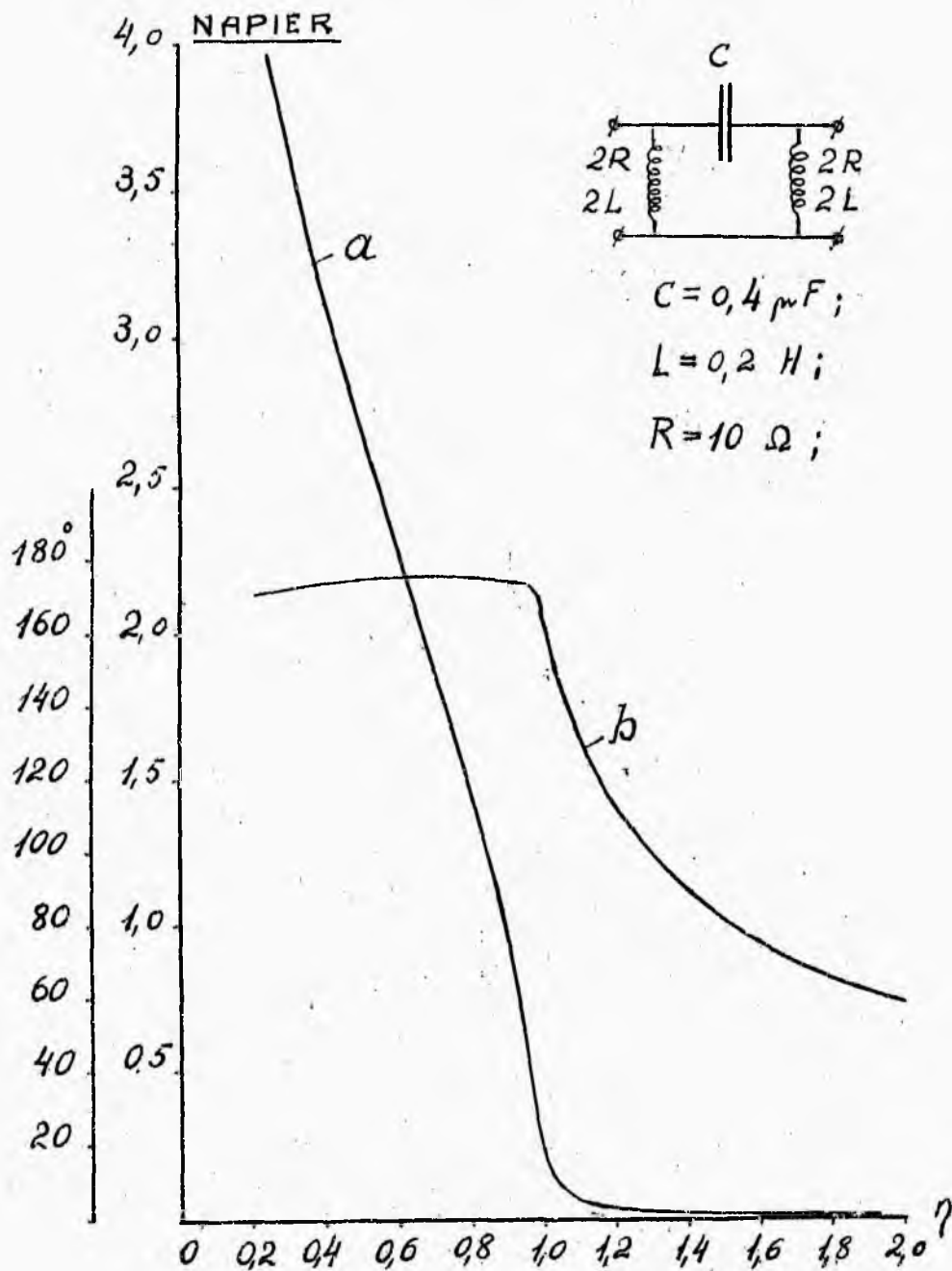
$$\cos b = p = 1 - \frac{2}{\eta^2},$$

czyli /po uwzględnieniu, że b powinno być ujemne/ wnioskujemy, że b zmienia się w granicach od -180° do 0° .

Z tych rozważań wynika, że rozpatrywany filtr, który nazwiemy **f i l t r e m k o n d e n s a t o r o w y m**, tłumi prądy o częstotliwości mniejszej od częstotliwości drgań swobodnych ogniwa, natomiast przepuszcza prawie bez tłumienia prądy o częstotliwości wyższej. Na rys.11 wskazany jest przebieg współczynników α i b w zależności od η w filtrze kondensatorowym.

Przez odpowiednie połączenie ogniw obu rozpatrzonych filtrów dławikowego i kondensatorowego można osiągnąć filtry, które będą prawie bez tłumienia przepuszczały prądy o częstotliwościach, zawartych w określonych granicach, lub będą tłumily prądy określonej częstotliwości, przepuszczając swobodnie inne prądy. Osiągnąć można takie rezultaty za pomocą bardzo wielu rozmaitych kombinacji łączenia cewek i kondensatorów, ograniczymy się do rozpatrzenia kilku najbardziej charakterystycz-

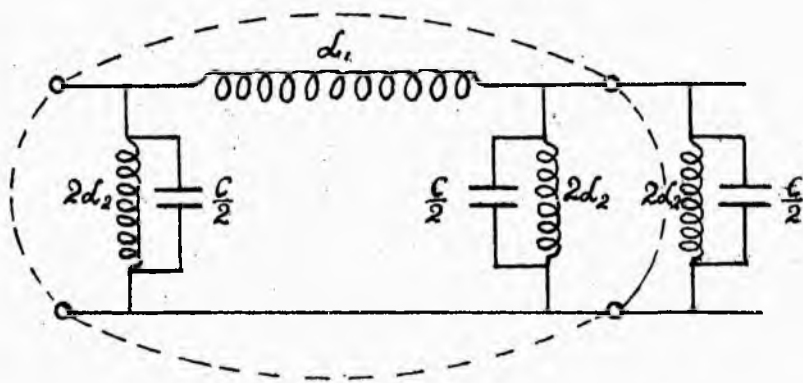
FILTR KONDENSATOROWY

rys. 11.

nych przykładów. W celu badania własności filtrów poprzednio rozpatrzonych, zakładaliśmy, że oporność rzeczywista równa jest zeru; to samo uczynimy przy rozpatrywaniu następujących typów filtrów, od razu upraszczając wzory w założeniu, że: $R=0$.

Rozpatrzmy najpierw filtr, którego ogniwo przedstawione jest na rys.12. Jest to łańcuch typu Π , przyozem

rys.12.

$$\hat{Z}_1 = j\omega L_1$$

$$\hat{Z}_2 = \frac{j\omega L_2 \cdot \frac{1}{j\omega C}}{j(\omega L_2 - \frac{1}{\omega C})} = \frac{L_2}{Cj(\omega L_2 - \frac{1}{\omega C})};$$

na podstawie wzorów /26/, /27/ i /28/ mamy:

$$p+jq = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = 1 - \frac{\omega L_1 C (\omega L_2 - \frac{1}{\omega C})}{2L_2} =$$

$$= 1 - \frac{\omega^2 L_1 C}{2} + \frac{L_1}{2L_2}$$

$$p = \cosh \alpha \cos b = 1 - \frac{\omega^2 L_1 C}{2} + \frac{L_1}{2L_2}$$

$$q = \sinh \alpha \sin b = 0$$

Tłumienia nie będzie, gdy $\alpha = 0$, a więc gdy $\cosh \alpha = 1$,

wtedy
$$\cos b = 1 - \frac{\omega^2 L_1 C}{2} + \frac{L_1}{2L_2} ;$$

wyraz ten może się zmieniać tylko w granicach $+1$ i -1 ; staje się on równym $+1$, gdy

$$\frac{\omega^2 L_1 C}{2} = \frac{L_1}{2L_2} ;$$

czyli dla

$$\omega = \frac{1}{\sqrt{CL_2}} ;$$

staje się on równym -1 , gdy

$$- \frac{\omega^2 L_1 C}{2} + \frac{L_1}{2L_2} = -2 ;$$

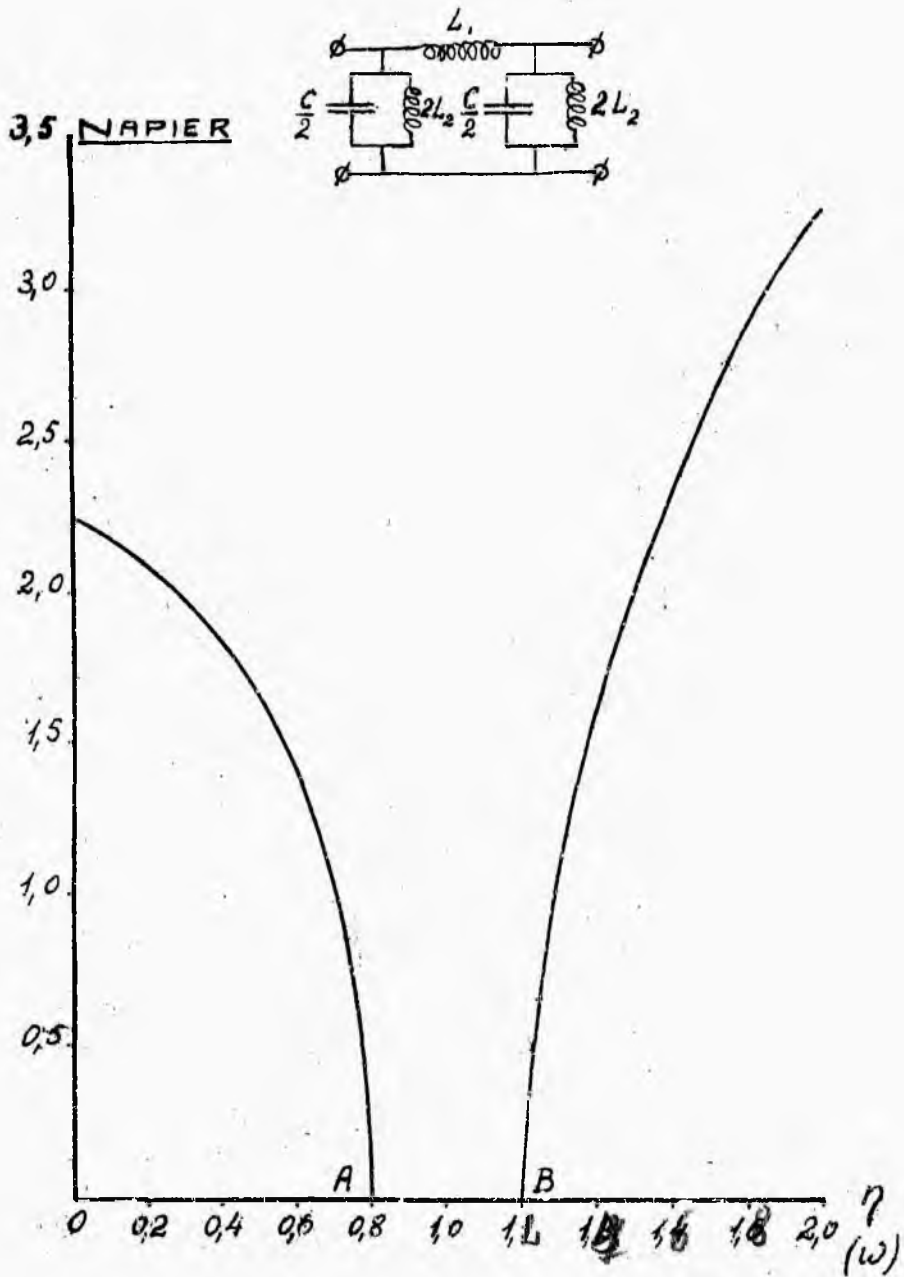
$$\omega^2 = \frac{4L_2 + L_1}{L_1 L_2 C} = \frac{1 + 4 \frac{L_2}{L_1}}{CL_2} ;$$

czyli

$$\omega = \frac{\sqrt{1 + 4 \frac{L_2}{L_1}}}{\sqrt{CL_2}} ;$$

wynika więc, że $\alpha = 0$, gdy pulsacja prądu zawarta jest w granicach

FILTR WIDMOWY

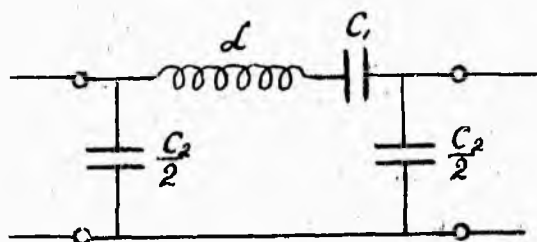
rys. 13.

$$\frac{1}{\sqrt{C L_2}} \leq \omega \leq \frac{\sqrt{1+4\frac{L_2^2}{C_1}}}{\sqrt{C L_2}} ;$$

przez odpowiedni dobór ilorazu $\frac{L_2}{C_1}$ możemy więc zwęzić lub rozszerzyć granice częstotliwości prądów swobodnie przechodzących przez filtr.

Wykres, charakteryzujący zmianę współczynnika tłumienia dla takiego filtru pokazany jest na rys.13. Obszar częstotliwości AB , dla których tłumienia nie ma, nazywamy widmem filtru, a filtr tego typu - filtrem widmowym.

Również filtr widmowy otrzymamy, biorąc ogniwa, jak na rys.14; w tym przypadku

$$\hat{Z}_1 = j\left(\omega L - \frac{1}{\omega C_1}\right),$$

$$\hat{Z}_2 = \frac{1}{j\omega C_2} ;$$

rys.14.

wtedy

$$\begin{aligned} p &= 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = 1 - \frac{\omega C_2}{2} \left(\omega L - \frac{1}{\omega C_1}\right) = \\ &= 1 - \frac{\omega^2 L C_2}{2} + \frac{C_2}{2C_1} , \end{aligned}$$

$$q = 0 ,$$

$$\text{więc } \cosh a \cosh b = 1 - \frac{\omega^2 L C_2}{2} + \frac{C_2}{2C_1}$$
$$\sinh a \sinh b = 0.$$

Tłumienia nie będzie, gdy $\cosh a = 1$ ($a=0$),
wtedy

$$\cosh b = 1 - \frac{\omega^2 L C_2}{2} + \frac{C_2}{2C_1};$$

wyraz ten staje się równy $+1$, gdy

$$\frac{\omega^2 L C_2}{2} = \frac{C_2}{2C_1}, \text{ czyli } \omega = \frac{1}{\sqrt{L C_1}}$$

staje się równy -1 , gdy

$$\frac{\omega^2 L C_2}{2} = \frac{C_2}{2C_1} + 2,$$

czyli

$$\omega = \frac{\sqrt{1 + 4 \frac{C_1}{C_2}}}{\sqrt{L C_1}}$$

Nie będzie więc tłumienia dla częstotliwości,
zawartych w granicach

$$\frac{1}{\sqrt{L C_1}} \leq \omega \leq \frac{\sqrt{1 + 4 \frac{C_1}{C_2}}}{\sqrt{L C_1}};$$

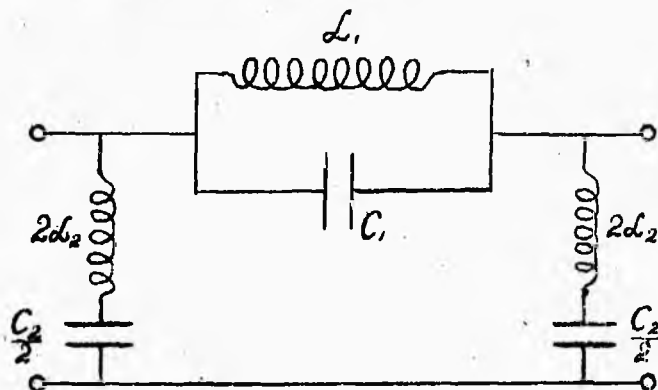
granice te tworzą widmo filtru. -

Rozpatrzmy teraz filtr, którego ogniwo złożone
jest, jak na rys.15.

Tutaj

$$\tilde{Z}_1 = \frac{j\omega L_1 \cdot \frac{1}{j\omega C_1}}{j(\omega L_1 - \frac{1}{\omega C_1})} = \frac{L_1}{C_1 j(\omega L_1 - \frac{1}{\omega C_1})}$$

$$\hat{Z}_2 = j(\omega L_2 - \frac{1}{\omega C_2})$$

rys. 15.

Wtedy

$$p = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2} = 1 - \frac{L_1}{2C_1(\omega L_1 - \frac{1}{\omega C_1})(\omega L_2 - \frac{1}{\omega C_2})}$$

$$q = 0 ;$$

wobec tego

$$\cosh \alpha \cos b = 1 - \frac{L_1}{2C_1(\omega L_1 - \frac{1}{\omega C_1})(\omega L_2 - \frac{1}{\omega C_2})}$$

$$\sinh \alpha \sin b = 0 .$$

Tłumienia nie będzie, gdy $\cosh \alpha = 1$ ($\alpha = 0$),
czyli

$$\begin{aligned} \cos b &= 1 - \frac{d_1}{2C_1 \left(\omega d_1 - \frac{1}{\omega C_1} \right) \left(\omega d_2 - \frac{1}{\omega C_2} \right)} = \\ &= 1 - \frac{d_1 C_2 \omega^2}{2(\omega^2 d_1 C_1 - 1)(\omega^2 d_2 C_2 - 1)} \end{aligned}$$

Ze względu na możliwe wartości $\cos b$ ostatni ułamek może się zmieniać tylko w granicach od 0 do 2; lub po odrzuceniu 2 w mianowniku, w granicach od 0 do 4.

Powinno więc być

$$0 \leq \frac{d_1 C_2 \omega^2}{(\omega^2 d_1 C_1 - 1)(\omega^2 d_2 C_2 - 1)} \leq 4 \quad ; \quad /89/$$

licznik rozpatrywanego wyrazu jest dodatni, więc i mianownik powinien być dodatni, to znaczy, że oba czynniki stojące w mianowniku powinny mieć znaki jednakowe.

Dla znalezienia takich wartości ω , któreby czyniły zadość powyższej nierówności, rozpatrzmy najpierw warunek

$$\frac{d_1 C_2 \omega^2}{(\omega^2 d_1 C_1 - 1)(\omega^2 d_2 C_2 - 1)} \leq 4$$

skąd przy uwzględnieniu, że mianownik jest dodatni, otrzymujemy

$$4(\omega^2 d_1 C_1 - 1)(\omega^2 d_2 C_2 - 1) - d_1 C_2 \omega^2 \geq 0$$

albo

$$w^4 - \left(\frac{1}{d_1 C_1} + \frac{1}{d_2 C_2} + \frac{1}{4d_2 C_1} \right) w^2 + \frac{1}{d_1 d_2 C_1 C_2} \geq 0 \quad /90/$$

Przyrównywując lewą część tej nierówności do zera i rozwiązując równanie bikwadratowe, znajdujemy cztery pierwiastki:

$$w_1 = \sqrt{\frac{1}{2} \left(\frac{1}{d_1 C_1} + \frac{1}{d_2 C_2} + \frac{1}{4d_2 C_1} \right)} - \sqrt{\frac{1}{4} \left(\frac{1}{d_1 C_1} + \frac{1}{d_2 C_2} + \frac{1}{4d_2 C_1} \right)^2 - \frac{1}{d_1 d_2 C_1 C_2}}$$

$$w_2 = \sqrt{\frac{1}{2} \left(\frac{1}{d_1 C_1} + \frac{1}{d_2 C_2} + \frac{1}{4d_2 C_1} \right)} + \sqrt{\frac{1}{4} \left(\frac{1}{d_1 C_1} + \frac{1}{d_2 C_2} + \frac{1}{4d_2 C_1} \right)^2 - \frac{1}{d_1 d_2 C_1 C_2}}$$

$$w_3 = -w_1,$$

$$w_4 = -w_2,$$

z tych pierwiastków pierwsze dwa są dodatnie; przy czym $w_2 > w_1$, zaś ostatnie dwa są ujemne i wobec tego nie odpowiadają warunkom zadania.

Uwzględniając znalezione pierwiastki możemy nierówność /90/ przepisać w postaci

$$(w - w_1)(w - w_2)(w + w_1)(w + w_2) \geq 0,$$

skąd wynika, że

$$(w - w_1)(w - w_2) \geq 0,$$

czyli $w \geq w_1$ $w \leq w_1$

, lub

i $w \geq w_2$ i $w \leq w_2$,

a ponieważ $\omega_2 > \omega_1$,
więc powinno być

$$\omega \gg \omega_2$$

lub $\omega \ll \omega_1$

Biorąc teraz pod uwagę drugi warunek

$$\frac{L_1 C_2 \omega^2}{(\omega^2 L_1 C_1 - 1)(\omega^2 L_2 C_2 - 1)} \gg 0 ,$$

widzimy, że warunek ten będzie spełniony przy
wszelkich wartościach ω ..

Zestawiając oba warunki, wnioskujemy, że $\alpha = 0$,
to znaczy nie będzie tłumienia dla takich często-
tliwości, gdy pulsacja zmienia się

od 0 do ω_1

i od ω_2 do ∞ ,

natomiast zachodzi tłumienie dla pulsacji, zawar-
tych w granicach

$$\omega_1 < \omega < \omega_2 ,$$

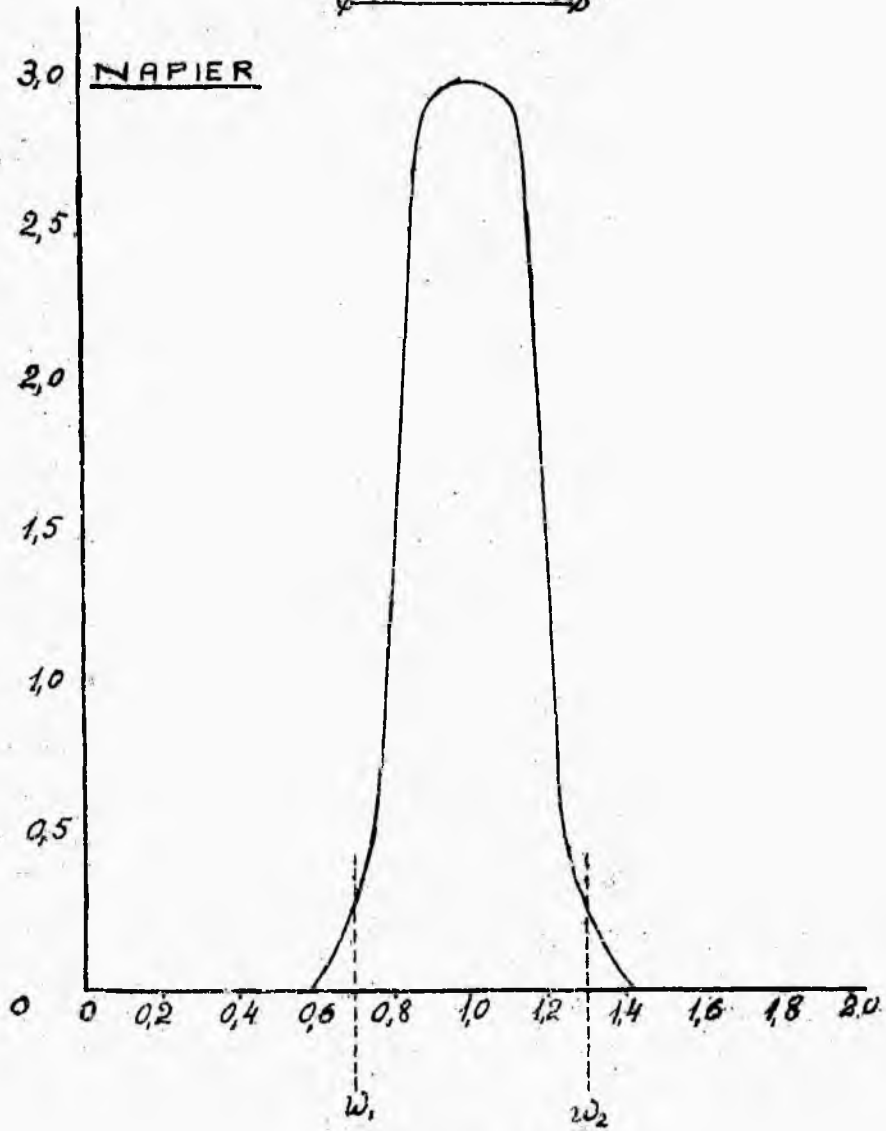
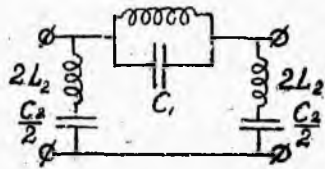
przytem łatwo zauważyć ze wzoru na $\cosh ip \alpha \cos b$,
że $\cosh ip \alpha$, a przez to i współczynnik tłumienia
 α staje się równym nieskończoności, gdy

$$\omega L_1 - \frac{1}{\omega C_1} = 0 \text{ czyli } \omega = \frac{1}{\sqrt{L_1 C_1}} ,$$

oraz

$$\omega L_2 - \frac{1}{\omega C_2} = 0 \text{ " } \omega = \frac{1}{\sqrt{L_2 C_2}} ,$$

FILTR WIDMOWY [POCHŁANIACZ FAL]

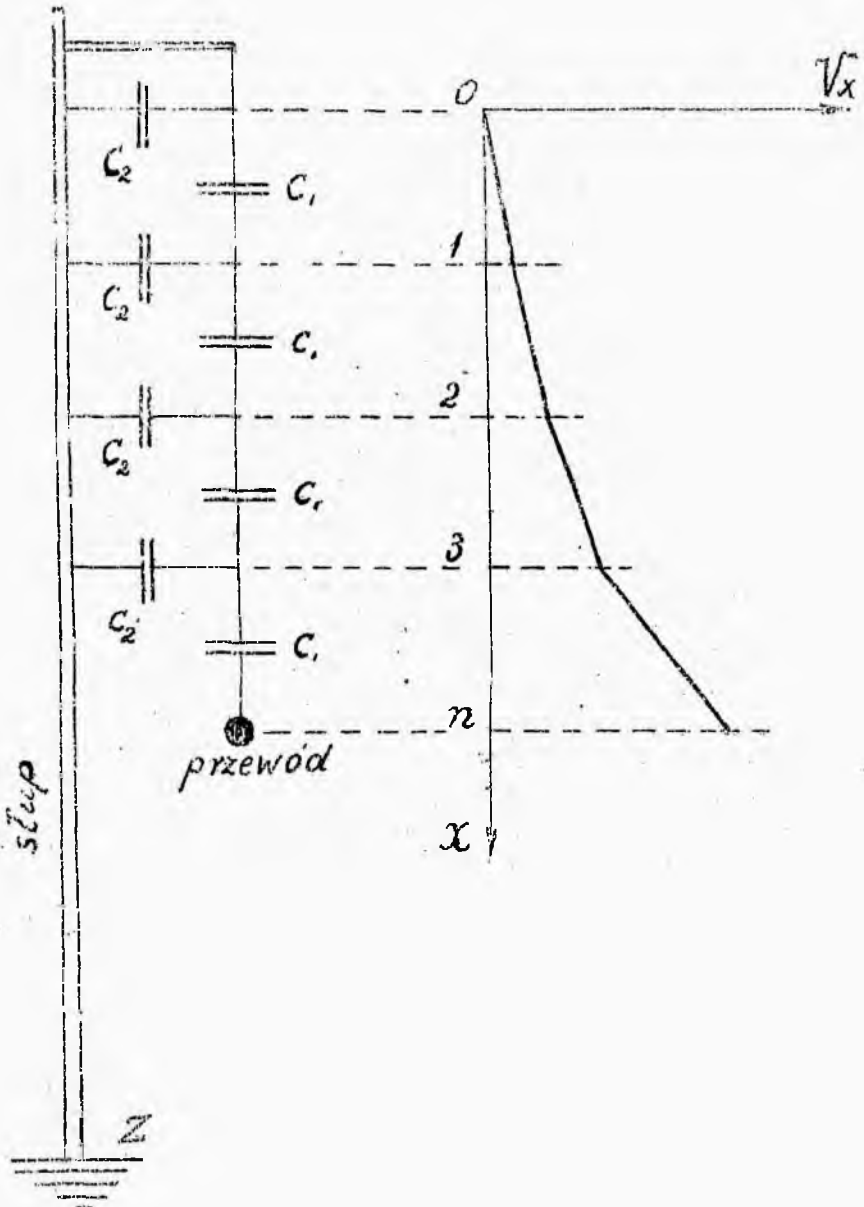
rys. 16.

a więc w rozpatrywanych granicach współczynnik tłumienia wzrasta od 0 do ∞ i następnie maleje od ∞ do 0 ; gdy przez odpowiedni dobór indukcyjności cewek i pojemności kondensatorów zbliżymy do siebie wartości pulsacji ω_1 i ω_2 , wtedy tłumieniu będą podlegały prądy o określonej częstotliwości, czyli określonej długości fali; dlatego też tego rodzaju filtr może być nazwany **p o c h ł a n i a c z e m f a l i** i ma za zadanie odseparowanie wpływu prądu wiadomej częstotliwości. - Wykres dla tego rodzaju filtru podany jest na rys.16.

§ 4. Łańcuch izolatorów wiszących.

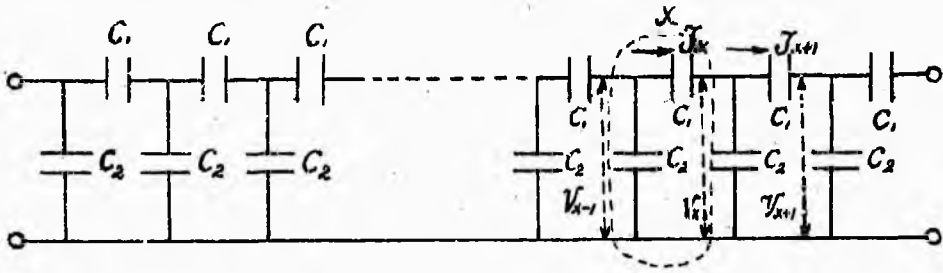
Jako przykład zastosowania teorii linii łańcuchowej w sieciach prądów wysokiego napięcia, rozpatrzmy rozkład napięć w łańcuchu izolatorów wiszących. Takie izolatory stanowią układ, zawierający pewną liczbę N umieszczonych jeden nad drugim izolatorów; pierwszy z tych izolatorów jest przytwierdzony do słupa, do ostatniego izolatora przymocowany jest przewód o wysokim napięciu. W takim układzie mamy do czynienia tylko z pojemnościami, które rozpatrujemy albo pomiędzy każdym izolatorem i ziemią, albo pomiędzy poszczególnymi izolatorami. Oznaczając pierwszą pojemność przez C_2 , drugą przez C_1 , otrzymana-

rys. 17.

my następujący schemat /rys.17 albo rys.18/.

rys.18.

Oznaczając

$$\hat{Z}_1 = \frac{1}{j\omega C_1}$$

$$\hat{Z}_2 = \frac{1}{j\omega C_2}$$

będziemy mieli

$$\hat{J}_x - \hat{J}_{x+1} = \frac{\hat{V}_x}{\hat{Z}_2}$$

$$\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x = \hat{J}_x \hat{Z}_1$$

$$\hat{V}_x - \hat{V}_{x+1} = \hat{J}_{x+1} \hat{Z}_1$$

Określając z drugiego i trzeciego równania $\hat{J}_x$ i $\hat{J}_{x+1}$ i podstawiając te wartości do pierwszego, otrzymamy

$$\frac{\hat{V}_{x-1} - \hat{V}_x}{\hat{Z}_1} - \frac{\hat{V}_x - \hat{V}_{x+1}}{\hat{Z}_1} - \frac{\hat{V}_x}{\hat{Z}_2} = 0,$$

lub

$$\hat{V}_{x-1} - \left(2 + \frac{\hat{Z}_1}{\hat{Z}_2}\right) \hat{V}_x + \hat{V}_{x+1} = 0;$$

równanie to jest identyczne z równaniem /58/, więc będziemy mieli rozwiązanie /59/

$$\hat{V}_x = A e^{kx} + B e^{-kx} ,$$

gdzie

$$\operatorname{cosh} k = 1 + \frac{\hat{Z}_1}{2\hat{Z}_2}$$

Podstawiając wartości $\hat{Z}_1$ i $\hat{Z}_2$, będziemy mieli

$$\operatorname{cosh} k = 1 + \frac{C_2}{2C_1} ,$$

skąd znajdziemy k .

Na początku łańcucha ($x=0$), gdzie izolator jest przytwierdzony do słupa, możemy uważać, że miejsce to jest uziemione, a więc napięcie względem ziemi wynosi 0; w końcu łańcucha mamy przewód pod napięciem V /względem ziemi/.

Wobec tego zakładając we wzorze /91/ kolejno $x=0$ i $x=n$, otrzymamy

$$A + B = 0$$

$$A e^{kn} + B e^{-kn} = V ,$$

skąd

$$B = -A$$

$$A(e^{kn} - e^{-kn}) = V ,$$

czyli

$$A = \frac{V}{2 \operatorname{sinh} kn} ,$$

$$B = - \frac{V}{2 \operatorname{sinh} kn} .$$

Podstawiając te wartości do /91/, znajdujemy

$$V_x = \frac{V}{\sinh \rho k r} \frac{(e^{kx} - e^{-kx})}{2} = \frac{V \sinh \rho k x}{\sinh \rho k r}$$

Z tego wzoru możemy znaleźć napięcie na dowolnym izolatorze, numer którego, liczony od miejsca przytwierdzenia do słupa wynosi x . Wykres rozkładu napięcia uwidoczniiony jest na rys.17.

Stromová soustava

SPIS RZECZY.

Sztuczne linje elektryczne.

	str.
§ 1. Układy, zastępujące długą linję	3
§ 2. Linje łańcuchowe	8
§ 3. Filtry elektryczne	30
§ 4. Łańcuch izolatorów wiszących	54

